

יב. מנין אותיות התורה

אל"ף ב"ת גימ"ל... רי"ש שי"ן ת"ו, אלין אינון סליקו דאתוון
לשתיין רבוא בגין למהוי [שלימו] ברזא דאתוון בשייפי
כולהו. זור חדש סוף שיר השירים (ע"ד טור ד')

לכל אחד מישראל יש לנשמה שלו אות אחת מששים רבוא
אותיות התורה כו'. וכן "ישראל" נוטריקון יש ששים רבוא
איתיות לתורה... מגלה עמוקות אופן קפ"ו

גדולי ישראל עמודי התורה בנגלה ובנסתר התלבטו בהתאמת המציאות
לאמרם כי בתורה ישנם ששים רבוא אותיות, וכה דברי רבינו מנחם עזריה מפאנו
במאמר הנפש ח"ג פ"ה: איש תם וישר הר' משה בן יששכר שהיה ישעיה
משתבח בתפלתו באמרו על הכשרים שכמותו איה שוקל סופר, זה משה האיש
ספר ושקל כל פסוקי תורה אחד לאחד למנין האותיות והתיבות, והיה לפנינו
בבית המדרש והעיד מתוך הכתב כי אין בתורה אותיות במספר זה
זולתי שלשים רבוא וחצי בקרוב [ובדיוק 304,805]. הגאון ר' יאיר חיים בכרך
בספרו חוות יאיר סי' רל"ה העיר על דברי המגלה עמוקות הנזכרים: אי אפשר
לשכלי הדל להולמו אחרי שסכום פסוקי תורה בחומשין ה' אלפים תתמ"ה, ובש"ס
קדושין ל' ה' אלפים תתפ"ח כו', נמצא אפילו היה בכל פסוק מאה אותיות אי
אפשר שיהיו ששים רבוא שהרי אין בתורה ששת אלפים פסוקים...

הג"ר אברהם אזולאי בספרו חסד לאברהם מעיין ב' גהר י"א כותב דע
שאותיות התורה אינם עולים יותר מל"א רבוא כו', אבל הכוונה לחשבון אותיות
האלפ"א ביתא עם האותיות מנצפ"ך אשר כל אות ואות נכתב במילוי ומילוי
דמילוי על דרך זה א' אל"ף למ"ד פ"א כו', וכן העלה הגרצ"ה הורוויץ בספרו
אספקלריא המאירה (פירוש הזהר, פיורדא תקמ"א) בפרשת שמיני (ס"ט ע"ב)
אחרי אריכות דברים, אמנם בספר משנת חכמים עה"ל סת"ם (זיטומיר תרכ"ח)
העיר על זה שהדברים סתומים וחתומים ותמוהים שאם נחשוב כל האותיות
במלואם כמו שנפרטו בזהר חדש הנה יעלו פי שלש אחרי שרוב האותיות הן
במלואן של ג' אותיות, ויש גם של ד' אותיות ובכן יעלה החשבון בעודף מאתים
אלף יותר מששים רבוא ואין זה חשבון מועט שנבלע בתוך מרובה.

וכבר עמד על דברי החסד לאברהם הנזכרים נינו הגרצ"ה אזולאי בספרו
מדבר קדמות מערכת יו"ד אות ו' שכתב: זה שנים רבות שאלני הרב החסיד
מהר"ר שאול סג"ל זלה"ה אב"ד בק"ק האג שטרה לכוון חשבון זה ולא עלה
בידו, וגם אני בעניי נלאתי לצדד כמה צדדים וחשבונות רבים ולא מצאתי מנוח,
אחר זמן רב בא לידי ס' חסד לאברהם בכתב יד שהיה בגנוי הרמ"ז ז"ל ומשם
<http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

ניכר כמה טעיות והשמטות וחלופים יש בחדסד לאברהם הנדפס, ושם ראיתי דבסוף הלשון כתב „וצ״ע“ במקום „ודוק“, וא״כ גם מורי זקני הרב עצמו העתיק דברי המקובלים וכתב „וצ״ע“, כי אינו מובן החשבון כו', וראיתי בס' כף ונקי כ״י להחכם השלם החסיד כאלפיה מלכא מק״ק אגאדיר שכתב ששמע דשער הנו״ן נעלם ממש רבינו ע״ה ולכך יש נוני״ן בפרשת ויהי בנסוע כו' וי״א כי הם אותיות שנשארו נעלמים בכח הקריאה כי כל תולם שורק קבוץ ראוי להיותם בו״ד וכל ציר״י סגו״ל וחיריק ביו״ד כו'.

וכעין זה כתב הרב התניא בלקוטי תורה פ' בהר (מ״ג ע״ד) ששים רבוא נשמות הן ששים רבוא אותיות שבתורה, הגם דבכתב אין נמצא ששים רבוא אותיות בתורה היינו מפני אותיות המשך שהם אותיות אהר״י שבכלל הנקודות שאינם בכתב אבל ישנו במחשבה אך איזה מהנקודות הם אינו ידוע לנו עכ״ל. והג״ר חיד״א במדבר קדמות שם ציין למש״כ בס' שמע שלמה שעמד על החשבון ועלה בידו [להלן נביא מדבריו] ומסיים: וחזה היות בליקוטי גורי האר״י וצ״ל על פס' תכון תפלתי קטורת שכתוב וז״ל ראוייה היתה תורה שתהיה ששים רבוא אותיות ובגניזת האור הראשון נגנז שליש העליון כמו שנתמעטו כנפי החיות ונשארו מ' רבוא ותתקמ״ה כמספר הרקיעים וכו' [וכבר הבאתי ממאמר הנפש להרמ״ע שאין בתורה רק בערך ל״א וחצי רבוא אותיות, ובדיוק 805, 304], וכותב שם ראיתי למי שכתב שאותיות התורה עמדו על שתי ידות ממנין ששים רבוא כדי להשוות מעוטן לכנפי החיות כי משש כנפים לאחד עמדו על ד', אבל אין דברי מפרש זה חולקים על המציאות אלא כל דטפי מפלגא שתי ידות קרוי ליה כו', ושם פ״ו כותב הרמ״ע הא דאמר רבינו ומרגלא בפומייהו שמספר אותיות התורה ששים רבוא אומר אני דלאו על ספר התורה אתמר שיהא ראוי ליטול ואין לו כי אין ס״ת חסר כלום, אמנם מה שאחשיבהו האמת בעצמו הוא כי על אותיותיה של תורה החרותה בלוחות הדברים אמורים יעוין במאמר חקור דין ח״ב פט״ז ופכ״ו וכו'.

ובפני יהושע קדושין ל' ע״א ד״ה ה' אלפים תתפ״ח פסוקים בתורה כו' כותב: הואיל ואתא לידי שנקראו הראשונים סופרים שהיו סופרין כל אותיות שבתורה, אימא בה מילתא דהוי קשיא לי כמה שנין לפי שמצאנו בספרים קדמונים ואחרונים שמספר כל האותיות שבתורה הם ששים רבוא ועל זה רומז ישראל יש ששים רבוא אותיות לתורה ושכל אחד מישראל יש לנשמה שלו אחיזה באות אחת, ודבר זה הוא כמעט מוסכם ונוכר בזהר ובסה״ק של״ה במקומות הרבה, ועמדתי משתומם ומתפלא לפי חשבון חמשים פסוקים שערתי בלבי שלא יהיו אותיות התורה כי אם חצי ערך החשבון המוזכר, עד שראיתי בס' חסד לאברהם שהרגיש בזה כו', ונ״ל דהדברים ג״כ כפשטן שזהו ששים רבוא עם התרגום שנמסר ג״כ בסיני, ועוד נ״ל לפרש בענין יותר מורווח שכל <http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

אות מאותיות התורה יש לה שתי בחינות קדושות ענין קדושת הכתיבה שנכתב באצבע אלהים וענין קדושת הקריאה כו', ואמרינן נמי יש אם למקרא ויש אם למסורה, וראיה ברורה לדברי שהרי כל אותיות שבתורה נאצלו מהשם הקדוש הוי' ב"ה ולא כשהוא נכתב הוא נקרא וא"כ כל התורה כיוצא בה הכתיבה לחוד והקריאה לחוד וא"כ שפיר מצינן למימר שעולין ששים רבוא כו', עוד יש לפרש ע"ד מזה ומזה הם כתובים.

ובתורת הרא"ם מהג"ר אלכסנדר סנדר מרגליות מסטגוב (לבוב, תרנ"ז) בחלק התשובות סי' כ' הובאו דברי הפני יהושע אלו וכותב לפענ"ד דבריו דחוקים, אבל לענ"ד נראה שיש כמה אותיות שנחשבים לשנים או לשלש כמו אל"ף שנחשבה לשני יודי"ן ובאמצע וא"ו וכן כמה אותיות ואפשר על ידי זה יהיה החשבון מכוון כו'.

וכעין זה הובא בהקדמת ס' שמע שלמה מהגר"ש אלגזי (אמ"ד ת"ע) הנזכר שכתב עפ"ד הלבוש בסי' ל"ו כי תמונת האותיות הם האל"ף דומה לשני יודי"ן עם וא"ו, הבי"ת דומה לו' בתוך ו', הגימ"ל לו' ויוד"ה, הדלי"ת לשני ווי"ן וכו', והוא"ו והיוד"ה הם רק צורה אחת א"כ לפי חשבון הנ"ל הם ששים רבוא אותיות לתורה, ומנתי איזה פרשיות לפי חשבון הנ"ל ומצאתי מכוון הדבר, ולפי דרך זה לא תקשה על הא דאמרינן נקראו ת"ח סופרים לפי שהיו סופרים האותיות, וכי מי שאינו ת"ח לא יוכל לספור, אבל לפי זה בוודאי צריך ת"ח מקובל שידע סוד האותיות לידע איזה אות מתחלקת לשנים או לשלש אותיות או איזה באחדותו עומד, דברי השמע שלמה אלו הובאו גם בס' מאור ושמע מהמקובל ר"י קורייט (ליוורנו תקפ"ט) י"ג סע"ב כסודות האותיות הנאצלות ומסיים שם: וכבר נתעורר בזה מו"ר זקננו ר"מ פה עמוד הימיני הרב המובהק הדר החסידים כמוה"ד ו' מלכא זצוק"ל בספרו הבהיר כף ונקי כ"י ושם האריך למעניתו והעלה דג' הטעמים שנתנו המפרשים בזה הענין כולם עולים בקנה אחד שהאותיות שחסרנו לששים רבוא הוא שער החמשים שנעלם ממרע"ה והוא נרמז בספרים שנתגלו לו או החשבון מלא או ע"י האותיות הנחשבים לב' ולג' עכ"ד.

ובעטרת ראש (לעין יעקב דפוס ווילנא) קדושין ל' ע"א על אמרם לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו חציין של אותיות של ס"ת וכו' מביא שרב סעדיה גאון יסד תרומים על מנין האותיות, והגר"ח בכרך בחוות יאיר (שם) כותב שהחוש מכחיש פרטי המספרים גם כללם כו', ובעל עטרת ראש העיר שכוונת רס"ג על מספר אותיות כל תנ"ך, ולפ"ז נסתלק מה שהתלבט החוות יאיר בדברי רס"ג דאדרבא לפי הנראה בחוש אפשר הוא להיות כדברי הגאון ונאמן עלינו הגאון ז"ל שבוודאי כדבריו כן הוא, ומסיים שמעתה גם המספר ששים רבוא אותיות לתורה שכתב המגלה עמוקות

<http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

י"ל דהיינו לתורה ונביאים לחוד, משום דנביאים הם דברי קבלה שהם מפי הגבורה כעיקר תורת משה, אבל כתובים נאמרו רק ברוח הקודש ונקראין דברי קדושה כו' ושפיר יכול להיות דפסוקי תורה ונביאים יעלו ס' רבוא אותיות, גם י"ל דפסוקי תורה לחוד אפשר שיהיו שפיר עולין ששים רבוא והוא ע"פ מש"כ הוהר בסוף שה"ש א' אתפשיט לאתוון אחרנין כו' עד סלקין אתוון שתין רבוא כחושבן שבטיהון דישראל כו', א"כ י"ל דששים רבוא אתוון לתורה היינו כשיתמלאו אותיות התורה אז יעלו לששים רבוא, גם י"ל עפמ"ש הב"י והלבוש באו"ח סי' ל"ו בתמונות האותיות דאות א' מחובר מג' אותיות י' ו' י', ואות ב' מחובר מד' וא"ו, וכן רוב אותיות האלפא ביתא מחוברים משנים ושלשה אותיות, א"כ י"ל דאותיות התורה יעלו לששים רבוא, אחר שתחשוב כל האותיות המחוברים מב' וג' אותיות כאלו הם נפרדים כל אחד בפנ"ע, וע' בס' התמונה (דפוס קארץ, דף כ"ד) דבצורת האותיות מ"ח צורות כו', והנה כבר הבאתי שאם נבוא למנות כל אותיות התורה מליאים יעלו יותר משמונים רבוא, וכן בצורת אותיות אחר שחלק גדול מהאותיות הן ביותר משתי צורות הרי ע"כ יעלה המספר הרבה יותר מס' רבוא ואין זה בכלל מספר מועט שנכלל במספר מרובה עגול, וכמו כן לא יתקבל שבנקטם "תורה" הכוונה לכלול נביאים לחוד, יען בכל מקום בדרו"ל היא כוללת או תורת משה לבד או התנ"ך כולו, ומצאתי עוד תשובה ארוכה מהגאון החתם סופר בסוף חדושו למס' חולין (מונקטש תרנ"ט) שמתלבט לבאר ברוב ענין.

והמפליא ביותר הרי הוא אמרם וא"ו דגחון חציין של אותיות ס"ת ודרש דרש חציין של תיבות, שלכן אמרו במס' סופרים פ"ט ה"ב שוא"ו דגחון צריכה להיות זקיפה שהיא חצי האותיות של ס"ת, ודרש קמא צריך להכתב בסוף שיטה ודרש בתרא בתחילת השיטה שאחריה לאשר הוא חצי התורה בתיבות, והנה כל אלו שעמדו על החשבון מצאו כי מספר האותיות שבתורה הם 304,805 ובכן האות הממוצעת היא הנמנית 152,403 בעוד שעד ו' דגחון יש 157,236 אותיות.

במשנת אברהם עה"ל ס"ת הנזכר כתב שלדעתו הקושיא מעיקרא ליתא כיון דהש"ס אמר דאינהו בקיאו בחסר ויתיר ואנן לא בקיאנן ובכן יכול היות שבחצי הראשון היה יותר חסרות ובחצי השני היו יותר יתירות עד שהיה אצלם ו' דגחון מכוון אמצעי, אבל אנן דלא בקיאנן בחסרות ויתירות לפנינו ו' דגחון אינו אמצעי כלל, וזהו עיקר הרבותא בסופרים ראשונים שהיו בקיאים בחסירות ויתירות ומחמת זה היה אצלם ו' דגחון מכוון באמצע כנ"ל פשוט.

וכבר העיר הג"ר אליהו פוסק בספרו פסקי אליהו ח"ג סי' א' שזהו זר מאד לומר שכל כך אין אנן בקיאין בחסרות ויתירות לחשוב ח"ו ס"ת שלנו כעיר פרוצה, בעוד שמחלוקות בעלי מסורה מערבי ומדינתי היא במעוטא <http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

דמעוטא (ועמש"כ בניצוצי זהר לך פ"ד ע"א אות ד'), בס' מסורת התורה מהרב ר"פ פייפר מביא כל חלופי בן אשר ובן נפתלי בחסר ויתיר בפסקי טעמים בפרשיות פתוחות וסתומות וכל כדומה בין כולם יעלו למספר קטן ולא לאלפים. מפליאה איפה הזדמנות זו שבחצי הראשון השתרבבו כל כך מלאים ולהיפך בחצי השני ספרא בצירא אלפי חסרים, כל זה אינו מתקבל על הלב ועל הדעת.

הגר"י שור בספרו משנת ר' יעקב פרק ד' אות ג' התך בסכינא חריפא את הברייתא בהחליטו שהיא מוטעת וצריך להיות ו' של אשה הוא לה' בפרשת צו (ח' כ"ח) הוא חציין של אותיות, וחצי תורה בתיבות היא מלת "המזבח" (שם ח' ט"ו), וכותב: כי כבר לפני מסדר מסכת סופרים היה זה השבוש בגמרא כמו שהוא לפנינו ולא הטריח עצמו בעל זו המסכת למנות אחרי שלא הרגיש שמנין זה מכחיש המסורה ומדעתו המציא לכתוב הו' דגחון זקוף ודרש דרש בשתי שטות, בעוד שבאמת כל זה מיוסד על טעות, ותמה אני על תלמיד חכם מובהק כמוהו איך הרשה לעצמו לחשוב על מסדר מסכת סופרים שהוא טועה ומטעה וגם בודה מלכו מנהגים בכתובת ס"ת, ב"הגהות" כאלו יכולים לעשות כל מה שרוצים, וכאשר כתב הגר"א פוסק בפסקי אליהו שם: רעדה אחזתני לעשות טעות כזה בגמרא ולחשוב על כל הס"ת שגיונות בדקדוקים דר' דגחון ודרש דרש.

אולם הנה התמיה קיימת, הרי המציאות לפנינו שאות זו אינה אמצעית, וגם מה שכתב הגר"א פוסק שם לא תניח דעתנו כלל, הוא כותב שם שאין הכוונה על מנין האותיות רק על דקדוקי סופרים בחסר ויתיר קרי וכתוב אותיות קטנות וגדולות משוכות ועקישות שבתורה והיה ו' דגחון בחציין של אותיות המשוונות, וכן בתיבות דרש דרש, יש תיבות משונות בהיפוך הפשט כגון לא יעדה, לא כרעים, שהכתיב באל"ף והמובן בוא"ו, וכן יש משונות בתיבות בעפולים בטחורים, ישגלנה ישכבנה, או נפרדות ומחוברות בתיבה אחת או שתים כמו תובל קין, כדר לעומר, כס יה, פוטי פרע, בגד, מזה, אשדת וכדומה, לזה אמרו כי דרש דרש חציין של תיבות המשונות, וכמה משונה דבר זה שא"כ למה דוקא הוא"ו של גחון היא הממוצעת ולא החי"ת או הנו"ן, האם גם אותה חי"ת או נו"ן שייכות למשונות, המסורה לא העירה על כך, ואם בתיבות קשה להבחין איזה מלה היא מורכבת ונכנסת בחשבון כשתים הנה אותיות משונות מועטות מאד לפי הערך והיא מלאכה קלה לספור ולמנות.

ואם נחזור להתבנה שהורגלנו כי ו' דגחון היא האמצעית לאותיות מהאי גיסא ומהאי גיסא, הרי שוב התמיה אי התאמה בהרבה אלפי אותיות, ואיך יכול רב יוסף להגיד על זה "אנן לא בקיאין" הלוא רב יוסף הוא האומר ס"ת שנכתב המלא חסר פסול, ראה מנחות כ"ט סע"ב וא"כ יהיו כל הס"ת שבידינו בספק פסלות, ואיך מברכים על הקריאה בס"ת בעוד שהברכה אינה מעכבה.

<http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

כל הברור הזה יורה לנו שעלינו לבדוק מחדש את ההבנה שהורגלנו בה ואז דעת קדושים נמצא, דהנה נודע שבין אות לאות צריך להיות רווח ומה גם בין תיבה לתיבה, מלבד זה רווחי פתיחות וסתימות, אריח ע"ג לבנה בשירת הים, אמצע טורים בשירת האזינו, וכמה שורות בין ספר לספר, ובכן הרי קלף הס"ת יכול מקום לאותיות הרבה יותר מפי שנים של אותיות נכתבות לבד, וראה בירושלמי שקלים פ"ו סה"א ומדרש חזית פס' ראשו כתם פז שהתורה היא אש לבנה חרותה באש שחורה, האותיות הכתובים מסמלים אש שחורה והאור שביניהם אש לבנה, ובלובן יש משום קדושת אותיות, ראה מועד קטן כ"ו: הרואה ספר תורה שנשרף צריך לקרוע שתיים, אחת על הכתב ואחת על הגויל, והיא מגדולת חכמת הסופרים לדעת גם מנין האוירים מה שהיא חכמה ולא רק מלאכה לבד ובכל כאלו אנן לא בקיאין, וכאמור האותיות אשר הן כאש לבנה הכרחיות הן בעצם הכתב וחסרונם פוסל הס"ת, על כן גם הרווחים נכנסים במנין, ולנכון אמרו שספר תורה היינו כל הקלף מכיל מקום לששים רבוא אותיות¹.

אמנם יש עודף על השלשים רבוא אותיות נכתבות, וברוחים שבין אות לאות ותיבות ושאר המקומות שהזכרתי, אין אנו צריכים לכלול העודף כאמרת הירושלמי ראש השנה פ"א ה"א חשבון מרובה בולע חשבון מועט, כי גם העודף הזה מוכרח אחרי שמלבד מנין שבטי ישראל התפקדו כל שבט לוי, אלו שעליהם נאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, הנה ידוע שהם יש להם אחיזה באותיות התורה בנכתבים ובאוירים בהתאם חושבן שבטיהון דישראל לרוא דאתון דאורייתא.

הוכחה לכך שלא כווננו על מנין האותיות הנכתבות לבד היא השאלה דבעי רב יוסף ו' דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא, ולא נקט כלל אפשרות אחרת שהיא הממוצעת ממש, כאשר הבאתי שישנן 304,805 אותיות נכתבות, וע"כ האמצעית אינה שייכת לא להאי גיסא ולא להאי גיסא, ברור איפוא שכווננו לספירת אותיות אחרת של אש שחורה ושל אש לבנה, ועל זה אמר רב יוסף אנן לא בקיאין².

1. וראה בסוטה י"ז א' תוד"ה אינו כותב כו' אלא על המגילה כו' כתבו: תימא בפ' המוציא (שבת ע"ח ב') דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי וכו', ובהגהותי לתלמוד ניצוצי אור כתבתי שם דתמיהת התוס' הרי היא אליבא דת"ק במתניתין שכותב מן אם לא שכב עד ולנפול ירך, ואמנם באותיות פרשה זו זוטא מדתפלין גדולה היא ממנה בתיבות, דוק ותשכח, והן ידענו שבין כל תיבה ותיבה צריך להיות רווח כמלא אות א"כ פרשת סוטה עם האוירים שבין תיבה לתיבה עולה רנ"ד אותיות, בעוד שפרשת שמע עם האוירים אך רנ"ב, ובכן שפיר נקטו שיעור קלף דזוטא טפי שמחזיק רק רנ"ב אותיות.

2. ראה בספרי זה מאמר ד.